

VALSTYBINĖ KALBOS INSPEKCIJA

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

Kopija
Kultūros ministerijai
Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai
Vidaus reikalų ministerijai
Teisingumo ministerijai
Valstybinei lietuvių kalbos komisijai

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2003 M. GRUODŽIO 24 D. NUTARIMO NR. 1688 „DĖL VALSTYBINĖS KALBOS MOKĖJIMO KATEGORIJŲ IR JŲ TAIKymo TVARKOS APRAŠO PATVIRTINIMO“ PAKEITIMO“ PROJEKTO (TAIS NR. 25-5356(2))

Valstybinė kalbos inspekcija, susipažinusi su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 1688 „Dėl Valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų ir jų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projektu, kurį parengė Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – Projektas), teikia pastabas ir pasiūlymą.

1. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 1688 „Dėl Valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų ir jų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ reglamentuoja valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų ir lietuvių kalbos mokėjimo lygių taikymo tvarką. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija teikdama Projektą siekia asmenims, kuriems yra ar buvo suteikta laikinoji apsauga ir kurie nemoka valstybinės kalbos, dar kartą (4 metams) pratęsti terminą, per kurį šie asmenys privalėtų išmokti valstybinę kalbą, norėdami integruotis į Lietuvos darbo rinką. Inspekcija nepritaria tokiam Projektui ir nori atkreipti dėmesį į kelis svarbius aspektus:

1.1. Lietuvos teismai ne kartą yra pareiškę, kad „valstybinė kalba yra svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus. <...> Asmens tautybė taip pat negali būti pagrindas asmeniui reikalauti, kad jam nebūtų taikomos taisyklės, kylančios iš valstybinės kalbos statuso. Kitaip būtų pažeistas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas.“ (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat yra konstatavęs: „valstybė atkreipia dėmesį, kad integravimasis į Lietuvos visuomenę, tapimas visaverčiu Lietuvos valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos – nariu siejasi su pastangomis išmokti valstybinę lietuvių kalbą“ (LVAT 2013 m. birželio 18 d.

sprendimas administracinėje byloje Nr. I-261-16-13). Tokie teismų išaiškinimai suponuoja išvadą, kad kitų tautybių asmenims negali būti taikomos išskirtinės sąlygos valstybinės kalbos apsaugos srityje, o viešojo administravimo institucijų pareiga yra padėti jiems kuo greičiau integruotis į Lietuvos viešąjį gyvenimą.

1.2. Priimančiosios visuomenės kalbos mokėjimas laikomas vienu iš svarbiausių sėkmingos integracijos elementų ir pagrindiniu svertu didinant atvykusių užsieniečių savarankiškumo lygį ir skatinant socialinę įtrauktį. Užsieniečiai, kurie gerai moka priimančiosios šalies kalbą, turi didesnes galimybes įsidarbinti, jiems lengviau konkuruoti dėl darbo vietų ir siekti profesinio tobulėjimo. Kalbos mokėjimas ne tik didina ekonomines galimybes, bet ir leidžia geriau įsitraukti į visuomenės gyvenimą, darbo rinką, lengviau užmegzti socialinius ryšius. Asmuo, negalintis susikalbėti vietine kalba, yra eliminuojamas iš viso socialinio tos šalies gyvenimo, negali gauti informacijos, kalbos žinių trūkumas kenkia ir kasdieniškose situacijose.

1.3. Darbdaviai reguliariai gauna piliečių skundų dėl klientų aptarnavimo kokybės, jie yra nepatenkinti savo darbuotojais, kurie dirba aptarnavimo srityje daugiau kaip 3 metus ir nemoka lietuviškai. Valstybinės kalbos įstatymo 7 straipsnis įpareigoja gyventojų aptarnavimo įmonių vadovus užtikrinti aptarnavimą valstybine kalba, todėl darbdaviai privalo užtikrinti paslaugų teikimą ar prekių pardavimą valstybine kalba. Įstatyme nustatytas reikalavimas aptarnauti klientus valstybine kalba negali būti pateisinamas išimtimi, suteikiama darbuotojams, turintiems laikinąją apsaugą. Tokiais atvejais darbdaviui atsiranda pareiga, kad kartu su darbuotoju, nemokančiu valstybinės kalbos, lygiagrečiai dirbtų ir kitas darbuotojas, sugebantis aptarnauti valstybine kalba.

1.4. Lietuvoje apie kalbos mokymąsi užsieniečiai informuojami vos tik atvykę: jiems paaiškinama kalbos mokėjimo svarba, nurodoma, kur galima registruotis į kursus, interneto svetainės, kuriose atliekant testus galima įsivertinti savo kalbos žinias prieš egzaminą.

1.5. Per 2023–2024 metus Tautinių bendrijų namų organizuotuose valstybinės kalbos kursuose dalyvavo beveik 2 000 kitakalbių, sudarytos 108 mokymosi grupės. Iš jų ukrainiečiai sudarė apie 90 procentų. Nuo 2024 m. birželio iki 2025 m. balandžio 11 d. vykdytas projektas „Lietuvių kalbos kursai žmonėms, pabėgusiems iš Ukrainos dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą“. Pagal šį projektą kursus rengė Vilniaus universitetas, Kauno technologijos universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, kitos įstaigos. Klaipėdos universitete lietuvių kalbos mokėsi daugiau nei 600 ukrainiečių. Iki šio projekto vykdymo pabaigos išmokyta lietuvių kalbos apie 1600 ukrainiečių. Organizacijos „IOM Lietuvoje“ Migracijos informacijos centre pernai kursus baigė 347, Klaipėdos tautinių kultūrų centre – 210 Ukrainos karo pabėgėlių. Kursus ukrainiečiams rengia visuomeninės organizacijos „Raudonasis Kryžius“, „Caritas“ ir „Maltiečiai“.

1.6. Ukrainos piliečių, norinčių mokytis lietuvių kalbos, skaičius didėja. 2024 m. Užimtumo tarnybos finansuojamus kursus baigė 4 089 užsieniečiai, iš jų – 2 891 mūsų šalyje gyvenantis ukrainietis. Ukrainiečiai stengiasi mokytis, lanko kursus, kai kurie jau išlaikė valstybinės kalbos egzaminus. Privalomo valstybinės kalbos mokėjimo atidėjimo terminas jau buvo pratęstas, todėl vėl atidėjus šį terminą kyla pavojus, kad mažės atvykusiųjų motyvacija integruotis ir mokytis lietuvių kalbos.

1.7. Lietuva, nustatydamą privalomą valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimą bandantiems įsivertinti mūsų darbo rinkoje asmenims, kuriems suteikta laikinoji apsauga, nepažeidžia Europos Sąjungos teisės aktų. Dėl Lietuvos nacionalinių teisės aktų atitikties Europos Sąjungos teisės aktams papildomai reikėtų paaiškinti, kad Europos Sąjungos sutarties (toliau – Sutartis) 3 straipsnyje nurodyta, kad Sąjunga „gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę“. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 165 straipsnio 2 dalyje pabrėžiama, kad „Sąjunga savo veiksmais siekia [...] plėtoti europinę pakraipą švietimo srityje, ypač mokant valstybių narių kalbų ir jas populiarinant“ ir kad to turi būti siekiama visapusiškai gerbiant kultūrų ir kalbų įvairovę (Sutarties 165 straipsnio 1 dalis). Pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją draudžiama

diskriminacija dėl kalbos (21 straipsnis) ir Sąjunga įpareigojama gerbti kalbų įvairovę (22 straipsnis). Šių teisės aktų turinio analizė leidžia daryti išvadą, kad kalbos politikos formavimas ir valstybių narių nacionalinės kalbos teisinių reikalavimų nustatymas paliekamas kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės vidaus reguliavimui, o Europos Sąjunga privalo gerbti kiekvienos šalies viduje vykdomą kalbos politiką ir į ją nesikišti, išskyrus tuos atvejus, kai, nustatant teisinius reikalavimus, galima Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų kolizija, kai siekiama užtikrinti Europos Sąjungos saugomų vertybių apsaugą.

1.8. Lietuva taikydama nuolaidas dėl valstybinės kalbos mokėjimo jau ir dabar pirmąją Europos Sąjungoje, kai kurios šalys tokių nuolaidų iš viso netaikė.

1.9. Lietuvos gyventojai viešojoje erdvėje, socialiniuose tinkluose dažnai reiškia nepasitenkinimą, jog pavargo nuolat girdėti rusų kalbą, gyventi rusų kalbos apsuptyje, o Kalbos inspekcija gauna vis daugiau skundų dėl rusakalbių asmenų, kurie nenori kalbėti lietuviškai aptarnavimo srityje ir reikalauja su jais bendrauti rusų kalba. Dauguma atvykusiųjų į mūsų šalį nemoka jokios kitos kalbos, išskyrus rusų, todėl kyla susikalbėjimo sunkumų, nes jaunesnioji karta rusų kalbos jau nebemoka, o vyresnieji skundžiasi, kad pažeidžiama jų konstitucinė teisė.

2. Derinimo pažymoje Švietimo, mokslo ir sporto ministerija be jokio pagrindimo nurodo, kad įvertino laikinąją apsaugą turinčių asmenų argumentus, jog lietuvių kalba nėra lengvai išmokstama ir kad reikia ilgesnio laiko; kad valstybės institucijos neužtikrino sklandžios komunikacijos laikinąją apsaugą turintiems asmenims, tinkamai neišaiškino, kokių bus imtasi veiksmų dėl šios nuostatos pratęsimo ar nepratęsimo 2025–2026 metų laikotarpiu.

3. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Projektui, kuris teikiamas jau trečią kartą, Teisingumo ministerija, Kultūros ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija **nepritarė**. Šiam projektui **nepritarė** Valstybinė lietuvių kalbos komisija, sprendžianti kalbos politikos klausimus, ir Valstybinė kalbos inspekcija, kontroliuojanti, kaip laikomasi teisės aktų, nustatančių valstybinės kalbos vartojimo reikalavimus. Inspekcija savo argumentus yra išdėsčiusi Lietuvos Respublikos Vyriausybei 2025 m. vasario 26 d. ir balandžio 10 d. siųstuose raštuose.

4. Derinimo pažymoje teigiama, kad Projektas derintas su Kultūros ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Valstybine kalbos inspekcija, Valstybine lietuvių kalbos komisija. Joje nurodoma, kad š. m. balandžio 30 d. organizuotas susitikimas pastaboms aptarti. Jame dalyvavo Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinės kalbos inspekcijos ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos atstovai. Nuotoliniame susitikime šių institucijų atstovai tvirtai laikėsi bendros pozicijos ir **nepritarė** Projekto autorių siūlymui pratęsti terminą.

Kalbinė integracija itin svarbi vykdant šios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane patvirtintą vieną iš prioritetinių darbų – *Atviros ir pilietiskai aktyvios visuomenės, kurioje užtikrinamos lygios galimybės, stiprinamas nevyriausybiniis sektorius, skatinama savanorystė bei gerinama užsieniečių integracija, stiprinimas*.

Prašome atsižvelgti į argumentuotas pastabas, išdėstytas Kultūros ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Valstybinės kalbos inspekcijos raštuose, ir šio termino nepratęsti.

Laikinais einantis Inspekcijos viršininko pareigas

Donatas Smalinskas

Dainius Žemaitis, tel. (0 5) 261 0180, el. p. dainius.zemaitis@lrcki.lt